

ВЕРА ЈЕРКОВИЋ

МОРФОЛОШКИ СИСТЕМ У ЖИТИЈУ СВ. СИМЕОНА ОД СТЕВАНА ПРВОВЕНЧАНОГ

Оригинал Житија није до данас нађен. Најстарији познати препис налази се у Националној библиотеци у Паризу и вероватно је сачињен крајем XIII или почетком XIV века.¹ Део је добро очуване пергаментне књиге, а цео његов текст, чијим снимцима располажем, може да се прочита. Анализом морфолошких облика настојаћу да утврдим да ли је српскословенска норма већ тада била до краја формирана.² Нећу изоставити ни појединачне случајеве одступања од књижевног језика које не морају потицати само од стране преписивача.

Деклинација. Осврнућу се прво на грађу која сведочи о стању продуктивних именичких врста које се на основу примера у јединици и множини у целини могу реконструисати. Двојинских облика нема много и њихове спискове ћу у потпуности изложити. Пратићу прте књижевног језика и појединачна одступања унета из народног језика.

У Д јд. м. рода **o/jo* основа именице код којих се може употребити и наставак **ŷ* основа, чешће имају завршетак по о промени (давдоу 176/17, констан'тиноу 176/18, боу 226/13, стрѣзоу 29a/9, мироу 356/15 овн : г|сви 26/9, ивсифови 7a/5, пав'лови 36a/21.

У А јд. м. рода именице којима се означавају биће увек имају облик једнак Г: сумѣна 1a/2, ивсиѣа 66/10, рава 33a|8 итд.

У Л јд. велики број примера **o* основа завршава се на *-ŷ*, а **jo* основа на — и. Из народног језика наставак продира само неколико пута: по завѣтоу 236/14—15, ов'седръжителю 286/9—10, въ мироу 38a/14.

У **jo* основама именица на *-ије* сажимање није доследно извршено, што рефлектује старије стање. Готово је исти број

¹ Bibliothèque nationale, Cod. Slav. 10.

² Vera Jerković, *Srpskoslovenska norma u glasovnom i morfološkom sistemu*, Jugoslavenski seminar za strane slaviste, 33—34, Zadar 1984, 55—67.

У Г јд. *а основа много пута се потврђује -ы, а само је двапут -е: рѣке ваньске 5б/15, што не одговара књижевном језику.

У Д и Л јд. *а основа увек је наставак -ѣ: Д силѣ 15б17—18, къ высотѣ 8а/1, Л въ т'мѣ 2аб—7, на главѣ 4а/9 итд.

У И јд. се не среће наставак из народног језика, редовно је: роукою 6б/21, силою 17б/15, зем'лею 14а/12—13, вѣею 41а/9 итд.

У Н мн. *а основа је без изузетка -ы, а у А се једанпут уноси е: с'вѣт'вѣ 39а/6—7.

Као и у м. роду и овде је Г мн. на -ь или -ьъ: роука 24а/21, плениць 37а/7, вельможьъ 10а/16, раньъ 23а/7 итд.

У Житију се налази доста именица *а основа у падежима двојине: Н нозѣ 22б/12, оуст'нѣ 34б/1—2, 36а/1, А роуцѣ 6б/8, 9б/12, 21б/10, 22б/17, 32б/19, нозѣ 6б/8, 16б/8, Г роукоу 1б11, съцоу 3б/12, И оуст'нама 6а/8, 8а/2, 19б/2—3, Л въ роукоу 40б/13, 29б/9, 31б/11, на роукоу 26б/16, на ногоу 26б/9: 11, 27а/16, 19.

Именице ж. рода основа на *і* у тексту нису ретке. Са завршетком -ост се јављају: кротость, крѣпость, мьлость, моудрость, радость, рвность, славости, сладость, гарость, юность. На-ст се завршавају: власть, вѣсть, зависть, масть, напасть, страсть, тежесть, почесть, прѣдѣлсть, часть, честь. Именице на -шт су: вѣшь, немощь, ношь, печьь, полоуношь, помощь, На-ѣл се срећу: дѣтель, овитѣль, погивѣль. Присутне су и следеће лексеме: болѣзнь, врань, дверь, жизнь, заповѣдь, мысль, пажить, память, печаль, пакть, помысль, пѣснь, скръвь, съмръть, сѣнь, сѣть,⁷

Од падежних облика важно је напоменути Д и Л множине, где се према редакцијској норми доследно јавља -ем и -ех: Д Золѣзньемь 17б/6, стрѣс'темь 25б/17, Д въ помощехъ 38а/9 гъ напастехъ 68а/10 имд.

У Г мн. се налази -ин и -ин: тежестин 27б/2, моцѣи 39а/14.

Облика двојине нема, а именица *крв* се у потпуности деклинира по овом обрасцу: Д јд. крѣви 29а/21, итд. крѣвию 35а/3, 36а/13, И мн. крѣвми 24а/15.

Од именица које су се деклинирале по **і* основама у м. роду су само: господь, зеть, людинь, шгы и поуть,⁸

Именица *Господ* се у тексту потврђује у Н. Г, Д, А, В, И и Л јединице. У Г је двапут више примера са наставком **і* основа, него са завршетком по **о* промени, у Д се наставак **і* основа не јавља, а -ови из **й* основа је трипут чешће од -у из **о* промене, у А је увек наставак **о* основа, у В је редовно по **ѣ* основама, у И се због скраћивања не виде основе, у Л је трипут чешћи стари наставак. Илустрације ради наводим: ѣъ 4б/16, Г ѣи 21б/8, ѣа 5б/16, д ѣо 22а/14, 28б/4, гѣкви 2а/13, 4б/13, 5а/3, 11б/5 итд., А ѣа 7б/5, В ѣи 15б/7, И ѣмь 5б/9, Л ѣи 6б/9, ѣѣ 2б/18 итд.

⁷ Петар Борѣић, *Старословенски језик*, Нови Сад 1975, 98.

⁸ Петар Борѣић, *Исто*, 97.

Необичан је пример зети 27б/15 у А јд. који би се могао тумачити изједначењем са Г за бића.

Именица *људије* се деклинира по свом обрасцу, а постоји у тексту у А и В: *люди* 166/20, *людје* 186/5 итд.

Облици И јд. *огньемъ* 5а/2, 26б/13, 29а/16 могу се тумачити двојако, одговарају и *ї* и **јо* основама.

Именица *пут* чува старе наставке. Среће се у Г, А и В једине: Г *пути* 10б/11, А *гошту* 9а/19, В *гоути* 37а/3 итд.

Од именица које су припадале основама на **ї* у тексту су употребљене: *дар*, *дом* и *син*.

Именица *дар* у И мн. има наставак **ї* основа: *дарми* 4б/5 14а/1, 17а/11. Налази се још у А јд. и мн., у облицима код којих се **ї* и **о* основе не разликују.

И *дом* се претежно мења по **ї* основама (Г, А, Л једине), а по **о* промени је Д *домоу* 6б/17.

У падежима једине (Н, Г, А, И) именица *син* је формално по **о* основама, с тим што би Н могао бити и по старој промени, а такође је и И са *-ом* могуће тумачити вокализацијом јаког полугласа. Колебање у наставку има само Д јд. *синови* 17а/16-17, *сиоу* 14а/10. Као илустрацију наводимо: Н *сињ* 9а/5, Г *сиа* 18а/3, А *сиа* 21б/2, И *сиомъ* 17а/14, А мн. *сињ* 11а/20,

По основама на **ї* треба да се деклинирају само две именице из текста: *љубви* и *цркви*.

Лексема *љубви* чува српскословенске наставке у свим падежима у којима је употребљена: Г *љубве* 5а/1, 41а/1—2, 42а/14, А *љубовъ* 40б/6, 41б/16, *љубвѣ* 41б/17, И *љубовню* 4б/13, 5б/12, 8б/3, 23а/16, 24б/12, 34б/20, 39а/1. Л *въ љубви* 30а/1, 30б/16.

Именица *цркви* је са изједначеним обликом Н и А јд., а у Д јд. чува стари наставак који се слаже и са народним језиком: И *цркъв* 16а/6, 39б/13—14, Д *цркви* 39б/16, А *цркъв* 14а/8, 19а/6.

Знатно је више грађе за *консонантску* промену. Задржаћу се прво на промени м. рода.

Именица *дњи* се јавља у Г и А јд. и мн.: Г *до дње* 14а/5, А *въ дњѣ* 10б/11, Г мн. *дјне* 41б/10, А мн. *дњи* 2а/8 итд. Само облик Г мн. одступа од обрасца, настао је аналогично са основама на **ї*. У њему је присутна и македонска вокализација полугласа. У Г јд. се налази *изъбездњи* 16б/21 са новим наставком изједначеним са Д.

Код речи *корен* стари је наставак сачуван у Г, док је у Л наставак *ї* основа: Г *ѡ корене* 1б/21, Л *при корѣни* 11а/7.

Осврнућу се и на падеже множине именица са суфиксом *-ин*, *тељ*, *-ар*.

Именица *христијанин* се налази само у А и В мн. и има наставак *-е* као у Н: *хрѣстианѣ* 18б/9 (В), 30б/14 (А).⁹

⁹ Вера Јерковић, *Српска Александрида, Академијин рукопис (бр. 352) Палеографска, ортографска и језичка истраживања*, САНУ, Посебна

Списак именица са суфиксом *-тељ* није кратак, али се у множини јавља само В *сѣлиу* 2б/18, 11б/3 (по *і* основама) и И *сѣли* 19а/16 (по **јо* основама).

Од именица са суфиксом *-ар'* у тексту су у множини: А *мытарє* 17б/16 по **јо* основама и Д. *коларомь* 41б/10-11 по **о* промени.

Од двеју именица ж. рода на консонант јавља се само *мати*: Н *мѣи* 2а/3, Г *мѣре* 3а/15, А *мѣрь* 9а/9, итд. (других падежних облика нема). Наведени наставци одговарају консонантској промени.

У ср. роду су по основама на **и*: *врѣме, врѣме, име, племе, сѣме*.

Осврнућу се на оне падеже у којима се могу очекивати измене. Такви су у тексту Г, Д и И једнине (напомињем да се у једнини јавља још само Н и А, а множине и двојине нема). Примери Д *врѣмени* 25б/7 и *имени* 17а2 и *сѣмени* 4б/8, 14б/15 су по обрасцу, док је *врѣменевн* 11а/16 по **й* основама, У Г *јемени* 9б/10, 12б/11 изједначено са Д као у *і* основама, а у И *именемь* 7б/12, 8а/8, 12а/1, 32а/10 је присутна српскословенска норма.¹⁰

Цео списак примера по основама на **t* јесте: Н *шв'че* 7б/8, А *ѡрочє* 3б/17, Д мн. *вѣноучетомь* 14б/9. 14б/9. Једина иновација која се могла очекивати је остварена.

Списак именица које су се деклинирале по **s* основама је знатно дужи. У тексту се среће: *коло, небо, слово, тѣло, чудо*, двојина од *око* и *ухо*, а пратили смо и *дрѣво* и *дѣло*. Нећу наводити облике Н и А јд. код којих се никаква измена и не може догодити. Падежи једнине по консонантској промени су: Г *словесе* 5б/16, *телесе* 22а2—3, Д *словеси* 15а/19, И *словесемь* 1а/12—13, Л на *колеси* 8б3—4, *вѣ тѣлеси* 23а/6, 28б/13. У списку је присутан наставак И *-ем* по књижевној норми и Л *-и* који се у српско словенском у неким текстовима усталио.¹¹ По **о* основама се деклинирају само. Т *тѣла* 20б/19, 34б/6, И *тѣломь* 20а/18. У палежима множине по консонантској промени јесу: И *нѣса* 1а/13, Г *чюдесѣ* 8а/13, *чюдесѣ* 38а/6, Д *чюдесемь* 34а/11, А на *нѣса* 20а/18, *словеса* 12б/19, 15а/1, 25а/1, *телеса* 20б/11, *чюеса* 27а/1, 32а/2, 34а/20, 37б/17, И *чюдеси* 35б/15. Одступа у множини само један случај у А *слова* 31а/7, док је у И мн. у парадигму унет наставак **о* основа и у старословенским граматикама.¹²

Од консонантског обрасца не одступају ни *око* и *ухо* које се потврђује у Н, А, В и И двојине.

Именица *дрѣво* (јавља се у Г, Д, В и И јд.) нема проширење основе, нити консонантске наставке, док се *дѣло* потврђује

издања књ. DL IV, Одељење језика и књижевности, књ. 35, Београд 1983, 149.

¹⁰ G. O. Svane, *Die Flexionen in štokavischen Texten aus dem Zeitraum 1350—1400*, Universitetsforlaget, Aarhus 1958, 68, 71—72, 75—76.

¹¹ Вера Јерковић, *Палеографска и језичка испитивања о Чајничком јеванђељу*, Нови Сад 1975, 142.

¹² Петар Борњић, *Старословенски језик*, Нови Сад 1975, 99—103.

у А мн. са проширеном основом *дѣлеса* 28а/12), а у Г мн. по *о основама (*дѣль* 5б/6).

Уколико изложено о консонантској промени обухватимо у целину, намеће се закључак да је одступања од првобитних образаца врло мало.

2. У прегледу *заменичких облика* задржаћу се прво на личним заменицама.

Лична се заменица *азъ* среће у Н, Г, Д, А, И и Л једнине и множине и увек одговара норми. У А мн. је облик *насъ* чешћи од *ны* (*ны* 2а/14, *наџ* 13б/14 итд.). Јавља се и један случај удвајања заменице: А *ме мене* 37б/3.¹³

У двојини се налазе Г, Д, А, И и Л, а сви облици су правилни, по норми Г *ѡ наю* 10а/2, Д *нама* 10а/4, А *на* 41а/5, И *нама* 10а3, Л *ѡ наю* 10а/5 итд.

Заменица *ты* такође се не издаваја од правила, а постоји у облицима: Н, Г, Д, А, В И и Л једнине, Д и А множине. У реченице *се воуди вѣдомо вмиъ* 11б/5 заменица има облик И уместо Д.¹⁴

У двојини су присутни Г и И: *ваю* 9б/19, *вама* 9б/19.

Заменица *трећег лица* чува старословенско правило да после предлога почиње са *ъ*. Од тога одступа само пример *нѣмоу* 21а/16 пред којим не стоји предлог. У Г јд. ж. рода није извршен сажимање (*ю ю* 21б/10), а у А мн. м. рода се поред *ю* 10б/6, 29б/15 *въ нѣ* 6б/15 среће и *нхъ* 24а/2 из народног језика. Цела парадигма се не може реконструисати. У тексту се налазе: Н, Г, Д, А, И, Л једнине м. рода, А и Л ср. рода и Н, Г, Д и А једнине ж. рода. У множини се јавља само м. род: Н, Г, Д, А, И и Л. И у двојини је искључиво присутан само м. род: Н *она* 9б/20, Г *юю* 14а/19, 39а/2, Д *има* 10б/3 14а/13, 38б/17, 18, А *на* 28а/4.

Повратна заменица се јавља у свим падежима и не разликује се по наставцима од норме. Напомињем да је енклитика Д доста често употребљена (1а/4, 13б/8, 15а/5, 20б/2, 21а/13, 23а/2, 33а/12, 36а/13, 37б/7, 40а/4, 42б/5).

У промени свих личних заменица до мешања *ѣ* и *е* дошло је само у три случаја: А *сѣѣ* 10б/20, Л *по м'не* 29б/11, 30а/17, што свакако потиче од преписивача.

Заменице *кѣто* (*никѣто*, *нѣкѣто* и *кѣждо*), се сем у Н, срећу у следећим падежима: Г *оу кого* 22а/21, *когож|д|е* 20б/15, Д *къ кому* 22а/8, *комуж|д|о* 6а/16, *якогож|д|о* 14а/1-2 (по норми) и И *ни с ким'* 4б/9, 16а/15 место *ни с цѣмъ* потекло из говорног језика писара.¹⁵

¹³ Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика*, Увод у штакавско наречје, Нови Сад 1956, 111.

¹⁴ Александар Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1; *Речи са деklinацијом*, Београд 1962, 124.

¹⁵ Александар Белић, *Исто*, 117.

Заменица *чѣто* (ничѣто) се јавља у Н и А у више потврда, а у Д само једанпут: ни по *чѣсолоу* 39б/7.

У даљем излагању настојаћу да реконструишем обрасце *придевских заменица*. Као целину посматраћу прво заменице *какъ, гамъ, ть, швъ, шнъ* које су у Н, Г, Д и А јединице м. рода у Н, Г, А и Л ср. рода и у Г и Л јединице ж. рода. У множини се среће само м. род и то: Н, Г, Д и А, а двојинских облика ових заменица у тексту нема.

Сви нађени примери одговарају српскословенској норми, а издваја се заменица *тъ* код које је одступање запажено и у другим српскословенским текстовима. У Н јд. је *тѣи* 32а/16 где се поред *-ј* очитује и старословенска вокализација полугласа, А јд. *тъъ* 5а/9, 39б/11, Н мн. *тѣи* 23б/16 и А мн. м. рода *тъне* 29б/21. Облици *тѣи* и *тъне* потврђени су и у другим споменицима са југоисточне територије.¹⁶

Посебно ћу се осврнути на оне заменице које су имале две промене (заменичку и сложену промену *придева*), као и на заменицу *кѣторѣи* која је само у одређеном виду.

Облици заменице *инъ* одговарају норми: Г јд. *инѣо* 28а/7, А јд. *инѣ* 26б/8, 31б/15, Г мн. *инъныхъ* 29б/2, А мн. *ини* 2б/5, 4б/14.

Заменица *всакъ* је у Н и А јд. м. рода, у Г, Д, А и И ж. рода и у Н, Г и Л ср. рода искључиво у облику заменичке промене. У И јд. м. и ср. рода је само завршетак сложене промене, а исто је стање и у Г мн. ж. рода и у И мн. сва три рода. Оба се завршетка очитују само *vAid* ср. рода. Као илустрацију наводим: И *всакъ* 5б/17, *всако* 20б/13, Г *ѡ* *всакогѣ* 33а/15, *ѡ* *всакоѣ* 24б/3, *Д *всакои* 4б/18, А на *в* *сакъ* 29а/13, за *всакоѣ* 20б/20, на *всако* 36а/18, И *всакиѣ* 41б/14, *всакоу* 5а/15, Л на *всакомъ* 17б/19, Г мн. *всакиѣи* 6б/20, И *всакиѣи* 14а/1 итд.

Заменица *кѣторѣи* је деклинирана по обрасцу одређеног вида: Н јд. *кѣторѣи* 34а/20, 34/б3, 35а/21 А *кѣторѣи* 19б/1, 35б/21, И дв. ж. р. *кѣторѣи* 34б/1, И дв. ж. р. *кѣторѣи* 8а/1.

Меки образац придевских заменица у тексту представљају заменице *мои, твои, свои, нашъ, вашъ, иже*. На основу нађених примера могуће је скоро у потпуности извршити реконструкцију парадигме. У јединици м. рода се потврђују сви падежи, исто је стање и у ж. роду, док у ср. нема В. У множини нема В сва три рода, Л м. рода, као ни Н ж. рода. Све двојинске облике ћу изложити.

Одступања од класичне парадигме нема. Примере: *ѣа моѣ* 28а/9, *ѣа мо* 29б/7, *ѣа моѣ* 29б/10, *ѣи моѣ* 42а/20 сматрам сво-

¹⁶ Павле Ивић, *Сава Немањић — Свети Сава, Историја и предање*, Београд 1979, 171—172.

Вера Јерковић, *Српска Александрида, Академијин рукопис (бр. 352)*, 164.

Блаже Конески, *Историја македонског језика*, Београд 1966, 124—25.

јеврским скраћивањем, будући да се понавља иста конструкција. У А мн. м. рода једанпут је употребљен облик Н: твои 32б/2.¹⁷

Посебно ћу се осврнути на сажимање наставка у Г јд. ж. рода. Цео списак примера који показује колебање јесте: своје 4б/6, 16а/7, моје 12а/14, наше 14а/8, 24а/1, твоје, 35а/18, али своје 3а/11, моје 9б/4, 12а/14 19б/18, 24б/20, твоје 15б/12, 19а/20—21.

Заменица *иже* у сва три рода ни по чему се не разликује од књижевне норме. Уколико се везује са предлогом, увек почиње са *иъ*. Поред облика који конгруирају има и таквих који се не мењају: *иже* 2а/12, 3а/5, 7, 4а/7, 11, 5б/17, 15а/19, 15б/17, 17а/10, 18а/5, 25а/1, 28б/10, 30а/20, 34б/10, 37б/16.

Двојинских облика нема много, али сви одговарају књижевном језику: Н мои 21б/17, 36а/1, А твои 9б/12, свои 10б/7, 25а/4, 26б/17, мои 36а/1, В мои 9б/18, И своима 40б/11—12, Л своєю 26б/10, 12, 16, 27а/16, 20, 29б/9.

На крају излагања о заменицама осврнућу се на заменице *съ*, *въсь*, *кыи*.

Заменицу *съ* сам исписала у Н, Г, Д, А, И и Л једнине м. рода, у Н, Г, А, И и Л ср. рода и у Н, Г, А, И и Л једнине ж. рода. У множини је у м. роду у Д и А, у ср. роду у Н, Г, Д, А. Двојинских облика нема.

У Н јд. м. рода је двапут чешће син од си, *съ* нема (син 2б/12, си 5б/10), а А је увек једнак Г. Цео списак Н јд. ср. рода јесте: син 6а/13, 14а/17, се 18а/13, 18б/11, у А син 6а/12, 21а/21. У Н јд. ж. рода се налази си 1б/20x2, сиъ 5б/8. Од норме одступа од свих падежа једнине само још Г ж. рода сиъ 8а/7 са замењеним *-ѣ* (*сиѣ*). Наведени облици Н и А који се разликују од старословенског обрасца нису реткост у српским споменици ма.¹⁸

У множини се колебање у наставку среће у ср. роду у Н син 23б/5 и А си 9а/4, сиъ 15а/2, син 16б/16. Ни ова појава није туђа српским споменицима. Остали падежни наставци се сасвим уклапају у норму.

Заменица *въсь* не одступа од српскословенске норме. Ипак, напомињем да се иза иницијалног *в*- ретко пише *јер*, обично нема никаквог знака или је пајерак.¹⁹ Двојинских облика нема, а у м. роду у једнини недостаје Н и В, у ср. роду Н, В и Л, у ж. роду В, Д. У множини се у м. роду није потврдио И, у ср. роду В и И, у ж. роду се јавља само Г и А. Посебно ћу се због сажимања осврнути само на Г ж. рода: *вѣиѣ* 12а/14, 25а/13, *изъ в'ѣиѣ* 12а/13, али *в'ѣ* 1а/4.

3. *Именичка промена придева и пасивних партиципа* врло

¹⁷ Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика*, Увод у штокавско наречје, Нови Сад 1956, 111.

¹⁸ G. O. Svane, *Die Flexionen in stokavischen Texten aus dem Zeitraum 1350—1400*, Aarhus 1958, 91.

¹⁹ Павле Ивић и Вера Јерковић, *Правопис српскохрватских ћирилских повеља и писама XII и XIII века*, Нови Сад 1981, 86—88.

мало одступа од српскословенске норме. У м. и ср. роду се у једнини потврђују сви падежи, а у ж. роду недостаје Д и В.

У В јд сви придеви, изузев *х'с'вк* 8а/4 имају наставак именице: *с'т'е* 8а/3, 10, 27а/9 *35а/13*, *пр'кпо|д|(о)вн'е* 12б/13, 22а/6, 13, 22б/7, 23а/10—11, 24а/20, 26а/18, 26б/4, 28б/3, 34б/3, 7, 36а/2, 36б/2, 37б/1, *пр'кн|с'т'н'е* 18б/16, *пр'кчюд'н'е* 35а/21, *с'тра|д|(а)|л'н'е* 36б/18, *с'крет'н'е* 36б/18, *с'похвал'н'е* 36б/19, *пр'кднв'н'е* 40а/2, у свим тим случајевима придеви су самостално употребљени.²⁰

У Г јд. ж. рода се двапут налази -*ε* из народног говора писара: *ваньске* 5б/15, *вабофедьске* 13а/3.

Множина се ни у једном роду не може потпуно реконструисати. Срећу се Н, Г, Д и А м. рода, Н, Г и А ср. рода и Н, Д и А ж. рода. За редакцијски језик је од значаја да ли се у падежима множине, сем Н и А, употребљава неодређени облик²¹. Цео списак примера из текста јесте: Г *д'б'вк* 2а/1, *сирьк* 22а/6 Д *с'враномь* 21б/19, *пр'кжеженамь* 26б/15, *к'лаьк л'омь* 37а/6.

Двојина је у именичком облику ретко употребљена и ре-, довно је у ж. роду: И *пр'кжежен'к* 26б/13, А *г'и'н* 22б/17, Л *с'и'о* 31б/11. У реченици *о|д'в'ета во|в'ста изв'к њ'го* 26б/12, партицип се изједначио по наставку са глаголом *в'ста*.

Активни партицип презента се у свим нађеним примерима гради правилно. У именичкој промени м. р. су у тексту Н, Г, Д, А и В једнине, у средњем роду нема неодређеног вида у једнини, а у ж. роду су само Н *с'вљуд'аюци* 5а/19, *твор'ици* 5б/9 и А *соуц'ош* 30а/20, све по норми. Напомињем да је једначење А са Г јд. м. рода за бића спроведено и код партиципа.

Множинских обика нема много. У Н мн. м. рода увек је -*ε* (*г'љюц'е* 6а/4, *твор'иц'е* 25б/2 итд.) Осим тога множина је посведочена још у Д *зр'ециь* 22б/16, *поклан'аюциь*? 41б/11—12 и у А *твор'иц'е* 31б/13—14. У ж. роду је само Н *с'с'к'цаюц'е* 28б/21, а ср. рода нема. И по овој црти Житије се поново уклапа у слику коју пружају српски споменици.

Двојински облици по наставку не одступају од правила. Цео списак јесте: И *г'љюш* 14а/16, А *п'коуц'а с'ε* 15а/12, 15 *наста|в'аюц'а* 15а/16 и ж. род, И *недр'жеци с'ε* 26б/14—15.

Активни партицип претерита се такође у свим примерима гради правилно. Глаголи са инфинитивном осном на -*и*- у Н јд. м. рода чешће имају облике на -*вь*, док се у косим падежима нешто више среће облик са јотовањем (-**јь*). У м. роду је у једнини Н, Д, А, у ср. роду Д, у ж. роду А. У множини је само Н, Д и А м. рода, а у двојини такође Н м. рода.

У А јд. се јављају примери написани са једним и са два л. Сматрам то правописним проблемом: *скон'чав'ша* 20б/8, *погыв'ша* 26а/16, али *в'з'н'ш'а* 10а/21, *в'п'ерив'шла* 20а/18 итд.

²⁰ Петар Борвић, *Старословенски језик*, Нови Сад 1975, 112.

²¹ Vera Jerković, *Srpskoslovenska norma u glasovnom i morfološkom sistemu*, Jugoslavenski seminar za strane savnste, knj. 33—34, Zadar 1984, 62.

У Н мн. м. рода је редовно наставак -ε: *рекше* 3б/3, *свезав'ше* 6б/3, *положше* итд.

Падежи множине који нас интересују (Г, Д, И и Л) не потврђују се, осим Д *сѣгрѣшшема* 2а/12, *испакн'шема* 22а/9, што одговара српскословенском језику.

У двојини је употребљен само м. род: Н *възвѣнуѡв'ша* 9б/21, *сѣвъкоуп'ша се* 13а/3 *сѡбрѣт'ша* 14а/6, *д'виг'ша* 38б/13. У случају *сѣвъкоуп'ша* недостаје епентетско л.

4. *Сложена промена придева и пасивних партиципа* потврђује се у м. и ср. роду у једнини у свим падежима, изузев у В ср. рода. По грађењу партиципи не одступају од правила књижевног језика.

У Г и А једнине се јавља архаично писање са -а- истина ређе од -а-: *грѣшнаго* 25а/10, *грѣчьскаго* 32а/8, *грѣчьскаго* 27б/15, *грѣшнаго* 27а/11/ итд.

У Д јд. је, изузеву *рекомоумоу* 29а/9, увек наставак — *омоу*: *праведномоу* 4а/5, *лозкавомоу* 26а/17, *недостонномоу* 27а/21, *гнѣвомоу* 12а/9, *оуготованомоу* 25б/2 итд.²²

У Л јд. м. и ср. рода је редовно — *ѣма*: *вѣд'нѣма* 8а/4—5, *оувозѣма* 34а/16; *сѣѣма* 5а/17, *грѣчьсѣма* 8б/16 итд.

Одступа пример *чѣтнома* 41б/9 са наставком из заменичке промене.

У ж. роду су у једнини употребљени сви падежни облици тврдог обрасца. Интересантни су само Д и Л, где се може очекивати утицај народног говора писара.

Многи примери Д, Л завршавају се на -ѣма: *нѣма* 8а/1, *таинѣма* 21а/1, *низѣч(ѣ)нѣма* 15б/6, итд.

Издава се књ *нышевьскон* 4а/19 гдје је -ој наставак заменичке промене.²³

У Г, Д, И и Л множине нема иновација и више пута се потврђују облици као: *мирьскихъ* 11а/2, *страшньимъ* 34а/11, *красньимъ* 19а/4, *блгыхъ* 13б/7 итд.

Једини случај одступања са заменичком основом је Д *хѣвѣма* 3б/11²⁴

Цео списак двојинских облика јесте: Г *в'сеславнью* 3б/8—9, *врховнью* 3б/9, *оу сѣню* 3б/8, м. рода и Н *вжѣтвѣма* 33б/4—5, *вѣдрѣма* 40б/8 ср. рода.²⁵

Меки образац одређеног вида се на основу нађених примера придева не може у потпуности реконструисати. У м. роду у једнини се налазе само Н *выш'нии* 4б/16, Г *дѡвлаго* 9а/2—3, *вышнего* 9а/2—3, Д *дрѣвнѣмоу* 17б/17—18, *вышнѣмоу* 31а/2, Л *д,ньш'нии* 10б/10—11, И *гнѣма* 41а/8. У ср. р. је Г *послѣднаго* 8а/11, 16б/17, И

²² Александар Белић, *Историја српскохрватског језика, књ. II, св. I: Речи са деklinацијом*, Београд 1962, 149.

²³ Александар Белић, *Исто*, 151.

²⁴ Вера Јерковић, *Српска Александрида, Академијин рукопис (бр. 352)*, 176.

²⁵ Петар Борѣић, *Старословенски језик*, Нови Сад 1975, 115.

г|с|нимь 1а/14, у ж. роду Г краиннѣв 18а/4 (без сажимања). Од падежа множине присутни су у м. роду и ближ'ними 4б/10—11, у ср. роду Г мѣднихъ 2б/6, А послѣднана 11б/14 и Л въ вышини|х| 22б 13. Преглед примера показује да је редакцијска иновација у Д јд. спроведена.

Компаративних облика у тексту нема много. Пошто пратим и грађење, примере нисам раздвајала према типу деклинације. У Н јд. м. рода се налази юѣи 9б/6, 19 без проширене основе и вол'ши 35б/11 са проширењем. У И јд. је съ стар'кишинь 6б/3-4 а у А мн. м. рода множанше 41б/12-13. У ср. роду сам запазила облик А оуѣшии 20б/7, а у ж. роду Н ч|с|тън'киши 5б/1—2, и лоуѣшии 30б/16—17, оба пута са српскословенским наставком -и.²⁶

Сложена промена активних партиципа прошириће увид у стање меког обрасца.

Сви облици активног партиципа презента који се деклонирају по сложеној промени придева грађени су правилно. У м. роду су у једнини прикупљени сви падежи, сем Л, у ср. роду Г, А и И, у ж. роду Н, Г. Облика множине је знатно мање. У м. роду се потврђује Н, Г, Д, А, у ср. роду Г, Д, А и И, у ж. роду Г. Осврнућу се на оне падеже где бисмо могли очекивати утицај народног језика.

Наставак -аго се у Г и А доследно чува и у овој парадигми. У Д јд. није дошло до редакцијског уравнивања. Цео списак примера је: свѣдоуѣоумоу 20б/12, Зовоуѣоумоу 21а/20—21, лежеѣоумоу 29б/12—13, по|д| крѣжеѣоумоу 29б/18—19, прѣбываѣоумоу 92б/21, дрѣжеѣоумоу 30а/1.

У Н јд. ж. рода чува се старословенски наставак каплюшина 1б/17, а у Г није дошло до сажима наѣодеѣиев 29а/14.

Од падежа множине издвојићу Н. м. рода у коме је сачуван стари наставак -ѣ и: мыслеѣен 41а/2—3, лювеѣен 41а/5.

Двојински облик је у Н м. рода творѣѣица 38б/16.

Активни партицип претерита грађен је у свим примерима правилно. Примера са наставцима сложене промене нема много. У једнини недостаје И и Л м. рода, у ср. роду се потврђује Л, у ж. роду А јединице. У множини се јавља Г, А и И м. рода, А, Г и Л ср. рода и Д ж. рода. У двојини је само Н ж. рода упад'шини 26б/14.

У Д јединице је као и у активном партиципу презента задржан старословенски наставак: дав'шоумоу 4а/9, встав'шоумоу 11б/11, шш'д|а|(ь)шоумоу 12а/8, сьз'д|ав'шоумоу 20б/11.

5. Најчешћи број у тексту је јединь који се не очитује у форми јѣдн — Деклонира се по заменичкој промени: м. род Н јединь 34а/1, Г ни јединого 13б/21, Д јединомоу 9б/16-17, 29а/5. А јединь 32а/19—20, јединого 34б/16—17, ср. род А једино 1а/18, 2а/16—17, И јединьмь 28б/20, ж. род А пдиноу 2а/17, 17—18, И ннѣдиноу 16а/3, јединою 25б/19.

Остали прости бројеви су Г шбоу 3б/12 и А на четирн 29а/18.

²⁶ Александар Белић, *Дијалекти источне и јужне Србије*, 439, 441.

Од редних бројева запазила сам А в'тороје 3б/6 и в'тори на десете 12а/21.

И н ф и н и т и в. У тексту нема *супина*, а инфинитив је веома чест облик (избројала сам 148 примера). Коренска врста на вокал среће се 31 пут, на сугласник 9 пута, основа на *-иу-* 6 пута, на *-ѣ-* 12, на *-и-* 55, на *-а-* (*'а-*) 23, на *-ова-* 12 пута. Неправилног грађења или одступања од нормe нема. Глагол *вѣспитати* 15а/13 је *-а-* основа, а не *-ѣ-*.

Као илустрацију навешћу неколико примера: *быти* 1а/12 *речи* 2а/2, *въз|д|вигнути* 24б/20, *швидѣти* 31/19, *дивити се* 31б/3 *глати* 40а/2, *послѣдовати* 37б/10 итд.

К о н ј у г а ц и ј а. У области конјугације пратиће се грађење и наставци.

1. *Прецент* тематских глагола се потврђује у свим лицима јединине и множине, а готово да нема одступања од нормe. Вероватно није реч о грешки у примеру *кто во ѡ|с|ц|ть| ч|в|к|к| иже поживеть и не оузритъ смр'ти* 21а 6—7. у 1. л. мн. се, сем код атематских глагола е код *привѣгнемы* 22а/8, налазе наставак — *мы*

Глагола са основом на *-је-* код којих би се могло вршити сажимање након асимилације има већи број. Међутим, појава је присутна само у *всннать* 2а/8.

У двојини се поред 1. л. *насладивѣ* 41а/1, јавља још 3. л. *слышита* 21б/16—17, *шворзета* 34б/2, *изре|ч|ε|та* 35б,21 *оскрѣвита* 38б/7, [] *танствоуѣта* 40б/10. изједначење 3. л. са 2. л. је доследно, што је такође редакцијска особина.

Од атематских глагола у тексту се налазе *есмь* (*нѣсмь*). (—) *длмь*, *вѣмь*, а одступа од нормe само *ѡс'мо* 26а/18. Напомињем да нисам запазела облике двојине. У другом примеру 1. л. мн. је — *мы*: *есмы* 6а/9.

Арханчки облик *вѣдѣ* јавља се двапут у следећим реченицама *тѣе вѣдѣ гн бѣ мон* 19б/15 и *вѣд|ε|ѣ| боги мон ѡже и по смр'ти живѣ ѡси* 28б/10—11.²⁷

2. *Аорист* је у тексту изузетно чест облик, посебно у 3 л. јединине (констатовала сам 296 случајева од којих је 207 у 3. л. јд.). Употребљен је старији сигматски тип, млађи сигматски, а и асигматски начин грађења.

Старији сигматски тип се најчешће налази. Осврнућу се на она лица у којима се може очекивати промена.

У 3. л. јд. доследно се јавља *-ст* код глагола код којих тај облик постоји: *дасть* 16а/8, *прѣд|ε|ц|ть* 43б/5, *вы|с|ц|ть* 18а/5, *сѣвы|с|ц|ть* 30а/4 итд.

Изузев примера *начѣ се* 11б/9 сви глаголи који у 3. л. јд. могу имати наставак *-и* потврђују старословенско стање: *начеть* 5а/6, *прнѣвъть* 11б/19, *распет' се* 17а/19 итд.

У 1. л. мн. старијег сигматског типа се, поред наставка књижевног језика, среће и *погрѣшисмы* 24а/1—2 и *створис'мы* 42а/8.

²⁷ Вера Јерковић, *Палеографска и језичка испитивања о Чајничком јеванђељу*, Нови Сад 1975, 174.

Неки од глагола који су у списку старијег сигматског типа, могли би аорист прадити и на млађи начин. Такви су: *прѣдѣх* 146/12, 296/15, *състах* се 41а/9, *вѣстахомъ* 236/17, *рѣше* 226/6, *вѣсташ* 236/5.

Млађи сигматски тип је знатно ређи, јавља се у 1. л. јд. и мн., заим у 3. л. множине. Цео списак примера јесте: *швѣрѣтохъ* 146/1, *пршвѣрѣтохъ* 166/16, *изидохъ* 25а/16, *пршвѣрѣтохъ* 30а/2—3, *ми-мондохъ* 316/8, *оуспѣнохъ* 406/9; *испадос'мо* 18а/18, *штидосмы* 426/5; *придоше* ба/3 *възвѣрѣше* 66/8—9, 11, *рокоше* 96/8, *придоше* 13а/9, 296/5, 33а/6, *разидоше* се 23а/2, *подоше* 236/17, *швидоше* 28а/17, *швѣдош|е|* 28а/18, *нападоше* 28а/19, *штидоше* 29а/3. У изложеном списку само два примера немају облик књижевног језика: *испадос'мо* 18а/18 и *штидосмы* 426/5.²⁸

Цео списак двојинских облика оба сигматска типа не одступа од књижевне норме. Једначење 3. л. са 2. доследно спроведено. Нађена грађа јесте: *прѣвѣховѣ* 416/9, *възраста* 36/16, *гѣста* 10а/1, *прѣвѣкаста* 13а/4, *прѣ|д|по|д|визаста* се 206/6—7, *възнесоста* 276/17, *рикаста* 28а/1, *хѣткста* 28а/2, *свѣцаста* 386/10.

Асигматски аорист се у редакцијском језику губи, а среће се само у старијем периоду.²⁹ У Житију су такви облици: *иже швѣшь|д|(ь)ше* страны и *лѣста ·н швѣрѣтоу* и *въсел'ша* се въ сѣоую горю 10а/17—19, *такоже швѣрѣтоу* и *таже видѣше*. 106/3—4, *иже ѿ него по-вѣж|х|енин швѣрѣтоу*. 286/20—21.

3. *Имперфекат* је у тексту скоро пет пута ређе употребљен од аориста. Не потврђује се друго лице једнине и множине и сва лица двојине. 1. л. мн. једини случај *на|д|(а)тс'мо* 236/19 не је по норми (*не на|д|(а)тс'мо* бо се *на шроужине наше. нь на силоу га ба и сѣса нашего х|с|а.*).

Сви глаголи у имперфекту имају остварено сажимање у основи. Пошто се никаква иновација у односу на књижевни језик не налази, навешћу само неколико илустрованих примера: *плетѣше* се 4а/8—9, *печаше* се 4а/12, *желѣхъ* 12а/13, 18, *дивляху* се 19а/8, *гѣлаху* 22а/4 итд.

Од глагола *вити* присутан је дужи облик грађења: *вѣше* 226/18, 39а/2 (3. л. јд.) и *вѣху* 226/12.

4. *Перфекат* је у Житију ретко употребљени облик. Среће се претежно у 2. л. једнине по чему језик овог рукописа подсећа на стање у Јеванђељу.³⁰ У грађењу партиципа перфекта и помоћног глагола нема одступања од норми. Потпун преглед примера јесте: *съсале љси* 36/12—13, *спо|д|(о)вил' љси* 106/10, *свѣрѣшил љси* 106/18—19, *нѣси штакиль* 126/9, *въволих љси* 136/5—6, *подал љси* 15а/10, *створи љси* 156/9, *оумножил љси* 196/3—4, *наставил љси*

²⁸ Ст. М. Куљбакин, *Старословенска граматика*, Београд 1930, 115.

Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика, Увод у штокавско наречје*, Нови Сад 1956, 115.

²⁹ Александар Белић, *Историја српскохрватског језика, књ. II, св. 2:* Београд 1951, 105.

³⁰ Вера Јерковић, *Палеографска и језичка испитивања о Чајничком јеванђељу*, Нови Сад 1975, 174.

19б/5, 19, *извавил'а* (јесу) 24б/2, *јеси* поствилаь 33а/16—17, *свѣгатиь* јеси 40а/3, *оуготовалаь* ѿсѣ(тъ) 12б/15, *составила* ѿсвѣк 14а/20.

5. *Плускванперфекта* у рукопису нема.

6. *Футур* свршених глагола и њихово грађење није одвојено од презентских облика. Сложени *футор* сам констатовала само у случајевима: *имаши* видѣти 40б/11, *имать* прѣ[л]ожити 40б/4—5

7. *Иператив* се на основу грађе не може реконструисати у свим лицима. Најчешћи је облик 2. л. јд., док 1. л. мн. и двојине у тексту нема.

У 2. л. јд. нема одступања од норме: *принеси* 24а/9, *възрази* 10б/21, *радоуи* се 3ба/8, *не оубои* се 40б/3 итд.

Глаголи *тъци* 10б/15 и *ръци* 16а/12 немају у корену *-е-* из народног говора, а потврђују се: *възд'аж'д'ѣ* 19б/19—20, *даж'д'ѣ* 26а/19, *виж'д'ѣ* 28а/21, *не даж'д'ѣ* 28б/7, *пропов'ѣж'д'ѣ* 33б/19. Глагол *быти* у 2. и 3. л. јд. има облик: *воуди* 7б/14, 12а/11, 17б/20, 32б/10 (2. л.) и 4б/7, 17, *ба*/10, 13х2, 11б/4, 14а/17, 17б/2, 19а/2 (3. л.). *Императив* од *быти* у осталим лицима нисам запазила.

У 2. л. мн. основа је правилна, сем у скраћено написаном примеру *прид|(?)*те 1а/б. Међутим, исти глагол је писан и без дизања сугласника над врсту и има *-ѣ* : *прид'ѣте* 11б/12, *прид'ѣте* 18б/8.

8. *Пошеницијал* сам нашла свега четири пута: *бы изволиль* 13а/16, 17, *не би привель* 13а/19—20, *испльниль* *вихъ* 16а/17 *би наситил'* се 18а/11—12. Других лица нема у којима би се помоћни глагол јасно показивао као аорисни или оптативни облик. У списку је *бих* форма аориста, али због замене *ы* са *и*, облици *би*, *вы* се не могу оквалификовати. *Партицип* перфекта је грађен правилно.

Творба речи. Елемент који може да укаже на књишки карактер текста су сложенице и поједини наставци за творбу речи. Извојила сам стога три суфикса карактеристична у старословенским текстовима. То су: *-ије* именица ср. рода, *-теь* именица м. рода и *-ост* наставак именица ж. рода.

У тексту *Житија* које садржи 86 страна, именице на *-ије* сам нашла 325 пута са укупно 147 лексема. Овако висока фреквенција несумњиво утиче на утисак о језику. Навешћу по један пример од постојећих лексема: *безаконіе* 31б/15, *вез'мльвице* 23б/3, *безоуміе* 30б/5, *вечьстіе* 42б/3, *влагословеніе* 18а/10, *благовѣрніе* 7а/9, *благодѣреніе* 7а/12, *въд'ѣніе* 26а/2, *веденіе* 14б/3, *велич'єст'єніе* 15б/11—12, *веселіе* 41а/13, *вид'ѣніе* 39а/2, *владыч'єст'єніе* 27б/21, *въведеніе* 14б/3, *възвѣщ'єніе* 2б/3, *възданіе* 20б/5, *въздвиженіе* 14а/14, *възисканіе* 10а/17, *въз'мьзд'єніе* 20а1, *въскр'єсеніе* 39а/5, *въспитаніе* 36б/6, *вѣн'чаніе* 18б/12, *гевор'єніе* 8б/2, *гор'ѣніе* 11б/6, *даніе* 31а/14, *дншн'єніе* 26а/5, *днх'єніе* 20б/13, *доброн'рѣв'єніе* 5а/18, *достоеаніе* 33а/9, *дрьзнов'єніе* 26б/1, *желаніе* 16а/14, *жит'єніе* 18а/19, *жрѣч'єніе* 35а/19, *закол'єніе* 8б/18, *ластоупленіе* 39б/9 *зданіе* 32а/5, *злон'рав'єніе* 35а/17, *знамен'єніе* 28б/20, *изволеніе* 31а/6, *издых'єніе* 8а/11, *искоуш'єніе* 10а/5, *испль-*

ниение 13а/19, исправление 17а/8, истание 20б/18, исцеление 40а/6, каение 26а/11, копие 17б/10, крщение 2а/14, лаение 35а1, лобизание 4б/2, меркоурие 33б/12, мение 18а/2, милосрдие 7б/13, моение 25а/9, мьчтание 35б/7, наваждение 5б/21, наказание 30а/18, нахождение 38а/12, невкрствеие 34б/11, недоумение 35а/19, нечание 1б/8, писание 12б/12, подружие 11а/19, подвизание 35б/12, подстояние подстояние 20а/1, поание 10б/15, поклание 16а/11, поморие 32а/11, пошение 29а/5, послание 24б/11, послушание 5а/17, постышение 13а/9, приношение 24а/11, пришествие 24а/12, проведение 25б/1, прозвение 30б/6—7, прошение 8а/6, пркстоупление 2а/12, пркставление 25б/8, разоучение 21б/5, разоумение 9а18, рачение 16б/19, ридание 35б/18, рождение 23б/4, свезание 35б/6, сверение 40б/14, сение 20а/14, скончание 38а/12 слышание 3а/6, сечение 19а/9, смрение 6б/20 сечение 28а/20, стание 42а/7, стежание 6б/18, страдание 8а/13, ствание 39б/2, сздание 1а/8, сспасение 10б/11, сспроведание 36б/17 тание 34б/5, тение 12б/21, трпение 4а/7, тчание 23а/8, оудржание 35а/2, оукрашение 36б/14, оумножение 20б/19, оумывание 16б/6, оупитание 16а/19, оутврждение 19б/9, оутшение 7б/7, оучение 17а/6 хотение 17а/13, царствие 11а/18, цклооудрие 4а/15, чловкколюбие 15б/12, чоудтворение 37б/21, шетание 16б/5, шствие 38б/16, шщение 11а/6, шновление 14а/14, шстоупление 39а/7, шдение 41б/3, шзлюбление 32б/16, шпление 32б/19, шпавдание 20б/17, шпустение 33б/9, шружие 36а/16, шкрвление 1а/8, шкствие 25а/12, шшствие 25б/9, швление 28б/19, шники 33б/7, швангелие 30а/2, шдиномышление 39а/19.

Примери су цитирани у облику Н, скраћенице су разрешене, а наредна слова сам спустила у ред исто без означавања. Иначе сам настојала да одржим правопис рукописа. Број стране и реда нисам ставила у заграду. Он показује једно од места где се пример јавља.

Именице са наставком *-ост* нашаа сам у тексту 44 пута у следећим речима: кротость 4а/17, крпность 14б/5, милость 12а/17, моудрость 4б/3, радость 12б/17, ревность 6б/1, слабость 9а/17, сладость 19а/11, жарость 40б/5, юность 11б/5.

Трећи наставак књишког карактера је *-тель*. И он се у тексту јавља доста често (43 пута) у следећим лексемима: вьсдержитель 28б/9—10, дклатель 12б/2, зиждатель 7а/14, житель 35б/10, исцелитель 17б/6, крлитель 2б/12, крститель 32б/7, миродржитель 9б/4, моучитель 34б/21, повкдатель 17б/3, пркдстатель 31а/2, родитель 3а/11, ркшитель 37а/6—7, светитель 3б/7, сьвккоупитель 3а/17—18, сьспаситель 9а/12, оуткшитель 39а/12, оучитель 36а/19, хранитель 17б/2, шновитель 3а/20, шкститель 37а/4. У овом су прегледу примери такође цитирани у облику Н са ознаком једног од места где се јављају.

Постоји и приличан број сложеница од којих се већина гради спојником *-о-*. Већина тих речи спада у хришћанску терминологију. Исписала сам укупно 56 случајева, а навешћу примдр за сваку лексему: самодржца 1а/3—4 хсоловци 1а/6, чьрноризци 2б/19, довроравинь 5а/18, влговкри 7а/9, влгодарение 7а/12, стрс(то)трпче 7а/20, миродржители 9б/4, влгодательнице 12а4, чловкколюбче

10б/9—10, бл'с'вниель 11б/17, иноплемен'ныкь 16б/4, оукопи|с(а)нина 18б/20, ч'вколюбена 19б/5, ч'вколювице 38а/12, законопр'кетоуп'никь 29а/10—11, в'ртоград| 37а/14, єдиномышлєниель 39а/19—20 чю|д(о)-творєниа 37б/21' чюдотвор'ца 5б/19, злон'равинє 35а/17, виноград| 12б/3, л'кторасль 13б/9, ср|д|цєв'кд'че 9а/21, вельмажкь 10а/16, воеводи 12б/2, в'сєдр'житєль 28б/9—10.

Осврнућу се и на придеве сложене по истим принципима као напред изложене именуце. У тексту се јављају 39 пута у 26 различитих лексема: в'боч|с'тивоу 3б/15, в'болоубивоу 4а/15, многоц'кн'ны|х|, 5б/7, ц'кломоудр'наго 6б/6—7, єдиночєдєне 9а/14, в'госнєныхь 12а/7, мл'срд 15б/17, хр|с'тоносєни 18б/6, живодаровитоу 18б/6—7, православ'нии 18б/8, ц'кломуд'ни 9а/6, пр'с'нєцкты 22а/11, єдинород'кыль 23а/19, иноплеменныиель 23б/23, в'г'доухан'кє 24а/10, х'с'толюбовивихь 24б/8, законопр'кетоуп'наго 27б/9, доброн'равныхь 30б/13, добропов'кд'нии 31а/15, доброплєднєа 37б/10, в'г'овєн'ныиє 39б/13, в'г'ооухан'ноє 39б/14, многообразниими 41а/19—20 и вєсоуचितєлноу 1б/1, в'сєслакнєне 3б/8—9, тр'в'жєнан 22б/15. Записала сам и прилог стократичєю 9б/10—11.

По грчком узору грабєни су и придеви са пр'ѣ-. У тексту се јављају 85 пута у следећим лексемама: пр'кєнєпорочнєа 3а/2—3, пр'кєзвон'ноу 2а/19, пр'кєслєв'наго 8б/1—2, пр'кмоудр' 9а/10, пр'кч'с'тєа 9б/7, пр'кп'д(о)вн 14а/9, пр'кєт'ы|х| 14а/15, пр'кч'с'т'кє 18б/16, пр'кч'с'т'кыни 19а/16, пр'в'жєнаго 19б/6—7, пр'к'оускы 20а/14, пр'кмл'с'тывкы 25б/10, пр'к'лєст'ноє 35а/19, пр'кч'оуд'нє 35а/21, пр'кв'г'атноє 35б/4, пр'кч'оуд'нєа 39б/21, пр'кд'ив'нє 40а/2, пр'кв'г'атыє 40б/15, пр'км'ногєа 41б/3—4, пр'кд'ивноу 41б/17.

Издвојєне лексичкє црте (са подацима о фреквенцији) сведоче о литерарном нивоу анализираног дела, о богатом фонду израза везаних за хришћанску терминологију и идеологију. Напомињєм да се присуство таквих лексема, имајући у виду садржину и намену Житија, и морало очекивати. Међутим, број различитих лексема и густина њиховє употребе у тексту говори у прилог образованости писца оригинала, а ујєдно и о литерарном домету српскє писмености почетног периода.

З а к љ у ч а к. Прєпис *Житија св. Симєона од Стевана Провєнчаног* који се чува у Паризу дєо је пергаментнє књигє нађєнє в Хиландару. Сачињєн је по свој прилици у Хиландару крајєм XIII или почетком XIV вєка. Анализа његовог морфолошког система потврдила је да је јєзик текста чист српско-словєнски узорак, онакав какав се срећє у црквеним књигама раног периода. Одступања од српскословєнскє нормє су тројакє. То су оне црте за које као алтернативнє знају и старословєнски спомєници канона, затим најстарије штокавскє иновације присутнє у малом броју случајєва у свим српским црквеним књигама и, треће, понеки пример локалнијєг карактера који омогућава одређивање територије народног говора писца односно прєписивача.

Књижевни језик текста познаје још асигматски тип грађења аориста, а наставак Д јл. одређеног вида је поред *-ому/-ему* и старословенско *-уму*. Мало је иновација у непродуктивним именичким врстама, уметак *-ов-* се налази веома ретко, у Г мн. консонантске промене се потврђује и *-еј*, а у Н мн. *'јо* основа *-ије*. Заменица *съ се и си* има и облике који се јављају у редакцијском језику (*син, синѣ, сина*).

Међу најстарије штокавске особине којих има и у Мирослављевом и Вукановом јеванђељу спадају: Л јл. м. рода *-у* (свега 3 примера), А мн. **о* основа *-е* (2 пута), Г јл. **а* основа *-е* (1 случај код именица и 2 код придева), А мн. на *-е* у **а* основама (1 пример). У сложеној промени наставак *-ому/-ему* није усвојен у категорији активних партиципа, а Д јл. ж. р. на *-ој* постоји само једанпут. У Г, Д, И и Л множине само је понеки случај неодређеног вида. У наставку презента се једанпут у 1. л. мн. нашло *-мо*.

Поред изнетих општештокавских у Житију су присутне и специфичније црте које су потекле од преписивача. Јавља се Н мн. м. рода на *-е* (*цвѣтѣѣ*), код именица на *-ин* изједначен је облик А мн. са Н и В (*христианѣ*), а у заменици *твои* у А мн. м. је наставак Н. Постоји случај једначења Д са И мн. (*валии Д*), као и удвајања заменице (*мене ме*). У деκлинацији показне заменице од српскословенског одступају Н *тој* и А мн. м. рода *тије* (*тон, тыѣ*). У аористу и имперфекту се у 1. л. мн. у по једном примеру јавило *-смо*.

На основу изложених специфичних црта у понеком примеру може се претпоставити да је писар анализираног преписа потицао из југоисточних крајева српског језичког подручја, из предела близу границе простирања македонског језика.

VERA JERKOVIC

MORPHOLOGICAL SYSTEM IN »THE LIFE OF SAINT SIMEON« BY
STEVAN PRVOVENČANI /THE FIRST-CROWNED/

Summary

A copy of *the Life of St. Simeon by Stevan Prvovenčani*, which is kept in Paris, is part of the parchment manuscript found in the Hilandar monastery. Written in the tradition of Ras school, it was probably composed towards the end of the 13th century or at the beginning of the 14th c. The author concludes that its morphological structure bears traces of an older Serbian-Slavonic period. Deviations from the literary norm are rare. In this study they are subdivided into three groups. In the

first group are given the endings present already in the oldest Old Slavonic records. The second part deals with the endings taken over from the vernacular, which are rare and regarded as typifying the oldest štokavian dialect, and therefore universally used. They were in use in the Serbian-Slavonic language throughout its existence. The third group contains specific localisms which serve to identify the native tongue of the copyist, presumably The Serbian speech used in the southeast regions bordering on Macedonian speech.